

İSLAMDA KADININ YERİ

Doç.Dr.Osman ESKİCİOĞLU

1- İslam ve Din

Din, doğu-batı, müslim ve gayri müslimlere göre farklı manalar taşıyan bir kavramdır. Batılılar için din, toplumda bulunan ilmî, iktisadî ve siyasî kurumlar gibi sosyal kurumlardan biridir. Yani din, toplumu meydana getiren parçalardan birisi olup diğer parçalardan ayrı kopuk ve onlara karışmaz bir halde, ferdlerin vicdanlarında yaşayan bir duygudur. Hatta Dekart, din ile ilmin ayrı ayrı şeyler olduğunu söyleyerek, bunların birbirine karışmadığını ileri sürmüştür. ¹ Gerçekten din ile ilim ayrı ayrı şeyler olabilir. Meselâ bir fizik-ilim kuralı olan suyun yüz dercede kaynaması, mümin-Kafir, müslim gayri müslim, müşrik ve ataist kim olursa olsun, herkesin elinde aynıdır. Fakat insanın hareket ve davranışları dinle ilgilidir. Bir batılı yazarın dediği gibi, "insan, ilimden istifade eder, fakat din ile yaşar." ² Meselâ kadınla erkeğin evlenerek yuva kurması, küçüklerin büyükler tarafından bakılıp büyütülmesi ve zenginlerin topluma karşı görevlerini yerine getirmesi hep dinî olaylardır.

Müslümanın din anlayışını ve İslam'ın insana bakışını ortaya koymadan islam'da kadının yerini tesbit etmek mümkün değildir. İslam'a göre insan, Allah'ın yeryüzüne "hilâfet" görevi ile gönderdiği bir varlıktır. ³ İnsan, ruh-beden yapısına sahip olduğu gibi, ilim-Din bütünlüğüne de sahiptir. İlim dine, din de ilme tesir etmez; bunlar ayrı şeylerdir, dedik. Fakat din de ilim de başka şeyler olsa bile her ikisi de insan için olup teori

ve pratik hayatında insana tesir ederler. Tabir caiz ise insan, dinle ilmin kesiştiği noktadan geçen bir düzlemde yaşar. Yani insan dinle ilmi birleştirerek düşünür ve hareket eder. Çünkü ayette buyurulduğu üzere, 4 yeryüzünde olanların hepsini Allah insan için yaratmıştır. Denizleri, karaları, dağları, ovaları, ormanları, madenleri, hayvanları ve herşeyi insanın faydalanması için yaratmıştır. İşte bu varlıkların tabi olduğu kurallar ile, insanın tabi olduğu kurallar, diğer bir ifade ile ilim ile din Allah tarafından konulmuştur. Din, akıl sahibi şuurlu insanları kendi irade ve arzuları ile bizatihi hayr (ve faydalı) olan şeylere götüren bir vaz'ı ilahidir.

Din, d e y n kökünden gelen arapça bir kelime olduğu için hukuk dilinde borcu ifade eder. Yani din, ferdin ferdle, ferdin toplumla ve ferdin Allah'a karşı; toplumun ferdle, toplumun toplumla ve toplumun Allah'a karşı borçlarını ifade eder. Hukuk literatüründe buna hak ve vazife adı verilmektedir. Bu yüzden İmam Azam Ebû Hanife hazretleri hukuku, "kişinin hak ve vazifelerini bilmesi", diye tanımlıyordu. 5 İnsan için bütün hak ve vazifelerin kaynağı dindir. Bu sebeple insanın hiçbir hareketi din dışı sayılamaz ve hiçbir davranışı dinin dışında kalamaz. Bugün hıristiyan kültürünün tesiri altında kalan bazı müslümanlar, dini sadece bir inanç işi olarak gördüklerinden, hukuk, ekonomi ve hatta siyasetin İslam dışı olduğunu zannetmektedirler. Halbuki İslâm, müslümanın düşünce ve davranış hayatına ait bütün emir ve yasakları getirmiş olan bir dindir. İslam, iman, amel ve ahlakı bünyesinde bütünleştirmiş olan bir dinin adıdır. İslam alimlerinin çoğunun kabul ettiği gibi amel imandan bir cüz olmadığı için, iman esaslarını doğrulayan kimse amel etmese de mümin sayılır. Fakat amelin amel olabilmesi için imana dayanması şarttır. O yüzden her müslüman aynı zamanda mümindir. Fakat her mümin müslüman olmayabilir. Peygamberimizin Cibril hadisi diye bilinen sözlerindeki mümin ve müslim yani iman ve İslâm tariflerinden bunu anlamak mümkündür.

Amel denilince sadece namaz, oruç, hac ve zekat hatıra gelmemelidir. Halbuki amel denilince ibadet, muamelat ve ukubat da bu konuya dahildir. Bugünkü ifade ile dinî, ilmî, ictimaî, idarî, siyasî, iktisadî ve ailevî hak ve vazifeler, İslam'ın insan için getirdiği esaslardır.

Varlıklar arasında hak ve vazife sahibi olan sadece insanlardır. İnsanların dışındaki hayvan, bitki ve cansız varlıklar ise insanlardaki şekliyle bir hukuka sahip değildirler. Onlar sadece kendi başlarına bir hukuk süjesi olamazlar. İnsandır ki varlıklar arasında hukukun sadece kendisine taalluk ettiği bir yaratıktır. Çünkü yeryüzünde Allah'ın temsilcisi yalnız odur. İnsanın dışındaki varlıkların temsil yetkisi yoktur, kişiliği yoktur. Onların hukukunu kendileri değil, insanlar yürütür. İnsan ise kendisine "emanet" verildiği için, kendi iradesiyle hareket etmek demek olan hukuk da verilmiştir. Zaten insanı diğer varlıklardan ayıran tek özellik budur.

Allah emanetini göklere, yere ve dağlara teklif etti de onlar bunu yüklenmekten çekindiler. Vazifeden korkup titrediler. Bu sebeple emanetin sorumluluğunu insan yüklendi. 6 Yani insan emaneti yüklenmekle, kendisinin dışındaki bütün varlıkların hukukunu koruma ve kollama sorumluluğunu üstlenmiş oluyordu. 7 Böylece insanlar yeryüzünde Allah'ın emini olup insan, hayvan, bitki ve cansızlar arasında Allah'ın emirlerini uygulamaya söz vermişlerdir. Bu sebeple Allah da onlara zimmet hukukunu ihsan etmiştir. Artık insan, başka hiçbir sebeple değil, sadece insan olduğu için kişilik sahibi olarak, hak ve vazifeye ehil olacak; alacaklı, borçlu, davalı-davacı olacaktır.

2- İslâm ve Kadın

İslam'da hukukun hilâfet ve emanete dayandığını söyledik. İnsan yer yüzünde Allah'ın halifesidir. Yeryüzünde Allah'ın halifesi olma bakımından, yani hukuka sahip olma bakımından kadın erkek arasında hiçbir fark yoktur. İslâm'da kadın da erkek gibi ilâhî hitaba muhatap bir varlıktır. Hatta ayette sadece kadınlara hitaben "Ey peygamber hanımları..." 8 buyurulmaktadır.

Bilindiği gibi insan, kadın-erkek farkı gözetilmeksizin, Allah'ın yer yüzünde halifesidir. Bu husus Kur'an'da "Hani Rabbin meleklere -Ben yeryüzünde bir halife yaratacağım- demişti" 9 şeklinde ifade edilmektedir.

Hukuk, emanet ve hilafete, emanet ve hilâfet de Allah'a verilen "itaat" sözüne dayanır. Bu sebeple İslâm hukukçuları hukuku, ruhlar aleminde Allah'la yapılan sözleşmeye dayandırırılar. Ruhlar, Allah'ı Rab tanıyacıklarına, bu sebeple de dinleyip itaat edeceklerine dair söz vermişlerdi. 10 Allah'dan gelen bütün kutsal kitaplar, bu sözleşmenin metinleridir. Onun için Tevrat'a "Eski Ahid", İncil'e de "Yeni Ahid" adı verilmesinin sebebi budur. Allah, bütün duyulardan yüce ve müteal olduğundan Peygamberler verdiğimiz bu sözün ve yapılan anlaşmanın metinleri demek olan ilâhî kitapları bize getirmişlerdir. Nitekim Kur'an'da da "Allah'ın üzerinize olan nimetini, "işittik ve itaat ettik" dediğiniz zaman Allah'a verdiğiniz sözü hatırlayın. Allah'dan korkup (ahdi ve andı bozmaktan) sakının. Şüphesiz Allah, kalbinizdeki şeyi bilir" 11 buyurulmaktadır.

Hukuk terazisinin bir kefesinde haklar diğer kefesinde ise vazifeler bulunur. Bunun için İslâm hukukunda kadın, hak ve vazifeleri olan bir şahsiyettir. Erkeğin hak ve vazifeleri olduğu gibi, kadının da hak ve vazifeleri vardır. Aile hukukunun esaslarını belirleyen ayetlerde karı kocadan herbirinin diğerine karşı hakları kadar vazifesi olduğu bildirilmektedir. "Kadınların örfe göre hakları kadar görevleri vardır" 12 buyurulmaktadır. Buna göre ailede ve toplumda hak ve vazife eşitliği vardır. Kadın ailede hakları kadar vazifeye, vazifeleri kadar da haklara sahiptir. Erkeğin de aile içinde hakları kadar vazifesi, vazifeleri kadar da hakları vardır. Bunların hak ve vazifeleri arasında eşitlik vardır. Ancak erkek kadına veya kadın erkeğe eşit olmadığı için, bunların hak ve vazifeleri arasında bir eşitlik söz konusu değildir. bu yüzden kadın erkek eşitliğini kabul etmeyen Kur'an, "Erkek, kadın gibi değildir" 13 buyurmaktadır.

Ferdler birleşerek aileyi meydana getirir. Aileler de birleşerek toplumu meydana getirirler. Ferd, aile için ne ise, aile de toplum için odur. Ferd (yani karı ile koca) ailenin temel direğidir. Toplumun temeli de ailedir. Bu sebeple İslam aileye çok önem verir. Aile temeline dayanan birçok emir ve yasaklar getirmiştir. Nikah, talak, miras ve zina gibi konulardaki emir ve yasaklar böyledir. Onun için birçok ayetlerde

ana-baba, karı-koca ve çocuklar hakkında emir ve tavsiyeler bulunmaktadır. Meselâ miras taksimini yapan ayet, bölüştürmeyi yaptıktan sonra, "... babalarınız ve oğullarınız... Siz, bunlardan hangisinin size menfaatçe daha yakın olduğunu bilmezsiniz" 14 buyurmaktadır.

Buradan ailenin ne kadar önemli olduğu ortaya çıkmaktadır. Bazı kimseler, sanayi toplumunun tesiri altında kalarak, aileyi bir otel veya lokanta gibi gördüklerinden, aileye ait görevleri küçümserler. Hatta bu düşüncenin rüzgarına kapılan kadınlar bile ailede görev almaktansa, toplumda görev almayı tercih ederim derler. Sanayi toplumu, aile-toplum dengesini aile aleyhine ve toplum lehine bozmuştur. Bu sebeple kamu görevi almak, kamu için çalışmak daha şerefli kabul edilmiştir. Onun için İslamın kadın ile erkeğe iş bölümü anlamında aile ve toplum için yaptığı görev taksimatı, gerçeği göremiyenler tarafından yadırganmaktadır. Onlar, ailede kadının, toplumda ise erkeğin görevlendirildiğini kabul etmezler. Aile ve toplum diye bir ayrım olmadığı gibi, kadın ve erkek diye de bir ayrım yapılmaz, derler. Kadının yapabileceği şeyi erkeğin, erkeğin yapabileceği şeyi de kadının yapacağını iddia ederler. Tabi ki bu söz ve davranışlarıyla fitrata ters düşerler. Ve neticede böyle anlayışlar üzerine kurulan toplumlarda bir takım bozulma ve çözümler meydana gelir.

İslamda kadın ailede, erkek de toplumda görevlidir derken, bu her zaman ve mekanda ve her türlü şartlar altında bu böyledir demek değildir. İstisnalar her zaman bulunduğu gibi, bazı şartlarda geçici olarak kadın, erkeğin görevini üstlenebilir. Erkek de kadının görevini üstlenebilir. Meselâ gerekirse adam evde çocuk bakarken, kadın da dışarda çalışabilir. Fakat toplumdaki iş bölümünü tersine çevirerek erkek çocuk baksın, kadın ise çalışsın gibi bir prensip getirilirse, bu insanın yaratılışına ters düştüğü için yürümez. Yoksa kadının çalışması yasak değildir. Kur'an'da "Erkekler, çalışmalarından bir pay, kadınlara da çalışmalarından bir pay vardır" 15 buyurulmaktadır. Buna göre kadına iş yasağının varlığını düşünmek, İslamda kadın çalışamaz demek yanlıştır.

Ancak kadın ile erkek çalışmada eşittir deyip toplumu böyle bir anlayışla şekillendirmek de yanlıştır. Çalışan kadınların bugünkü

sorunlarından biri de çocuk bakımındır. Çocuk belli bir zamana kadar annesiyle beraber olmak zorundadır. Bu süreç çocuktan çocuğa değişebilir. Meselâ üç yıldan beş yıla kadar olabilir. Bunun için çocuk kreş ihtiyacını kreş hayatı konuşmada ve bazı davranışlarda geri kalma bozukluklarını, bunlar da diğer bazı şeyleri ihtiyaç haline getirerek, toplumda zincirleme yersiz ihtiyaçlar, yersiz ihtiyaçları doğuracak ve bu böyle gidecek ki bu, bir yanlışın başka bir yanlışını meydana getirmesidir.

Meselâ İslam'da kadının kamu görevi alması konusunda herhangi bir yasak mevcut değildir. Ancak Peygamber'imizin "İşlerini bir kadının idaresine bırakan bir millet felah bulmaz" şeklinde bir hadisi vardır. 16 Sahabeden Ebû Bekre'nin rivayet ettiği bu hadis kadının devlet başkanı olmasıyla ilgilidir. İslam hukukçuları kadının devlet başkanı olamayacağı hususundaki görüşlerini bu hadise dayandırır. Oysa aynı konuda bir ayeti kerime de vardır. Cenab-ı Hak, "Mümin erkekler ve mümin kadınlar birbirlerinin velileridirler. İyiliği emreder, kötülüğü menederler, namazı kılar, zekatı verir ve Rasulüne itaat ederler. Allah'ın esirgiyeceği kimseler işte bunlardır. Allah sonsuz izzet ve hikmet sahibidir" 17 buyurmaktadır. Ayetteki veli'den maksat, amme velâyeti yani kamu görevidir. Böylece ayet kadına veli olma, yani devlet başkanlığından en alt seviyedeki bir kamu görevine kadar velayet ifade eden bütün vazifeleri alabileceğini bildirmektedir. Burada ayet ile hadisin çeliştiği görülür. Kadına kamu görevi almayı hadis yasaklarken, ayet izin vermektedir. Hadise karşı bu ayet daha kuvvetli olduğundan, hadisin terkedilip ayetin hükmü geçerli kılınması daha doğrudur. Ancak bu sadece bir izin mahiyetinde olup ihtiyaç duyulursa olur. Yoksa toplum görevi almak kadının aslî vazifesi değildir. Daha önce de ifade ettiğimiz gibi, kadının aslî vazifesi aile içersindedir.

İslam'da kadının yerini iyice tesbit edilmek için onu dinî, ilmî, siyasî, iktisadî ve ailevî yönleriyle ele almak icabeder. Burada dinî yönden maksad iman ve ibadet konularıdır.

İslam'ın kadın anlayışına hücum edenler, iman ve ibadet konularından ziyade, şahitlik, miras ve siyaset gibi noktalardan

eleştirmektedirler. Zaten iman ve ibadet konularında; namaz kılmak, oruç tutmak, zengin olduğu zaman zekat verip hacca gitmek hususunda kadınla erkek arasında hiçbir fark yoktur. Bunlar her ikisine de farzdır.

Daha önce söylediğimiz gibi İslâm'da hukuk, zimmete ve hilafete dayanır. Akıllı, ergin ve inanmış olan herkes Allah'ı yeryüzünde temsil etmeye, hukukî ehliyete sahiptir. Bu demektir ki bu üç evsafa sahip olan, ister kadın olsun ister erkek, ilâhî sözleşme metni olan Kur'an-ı Kerim'i uygulama hak ve vazifesine sahip demektir. Hem asaleten hem de vekâleten bu görevin tamamını yani Kur'anın tümünü uygulama yetkisine sahiptir kadın. Kişilik bölünmez, kadın aynı erkek gibi Kur'an karşısında muhataptır. Şu konularda muhatap olup bu konularda muhatap değil demek hukuk mantığına uygun düşmez. Kişi hukukuna ya sahiptir ya değildir. İslâm hukukçuları kişinin hukukuna kendisinin sahip olmasına yani bizzat uygulayıcı olmasına hürriyet derler. Başkalarının sahip olması ise esarettir. Haram helal sıfatlarının bir şeyde toplanması mümkün olmadığı gibi, birbirine zıt olan bu hür ve köle (esir) sıfatlarının da bir şahısta bulunması imkansızdır. Öyleyse kadın erkek gibi bütün hukukuna sahiptir. 18

Kadına Cuma namazı farz değildir. Ama kadın cuma namazı kılsa, kılabilir; kadın cuma namazı kılamaz diye bir şey yoktur. Hatta cuma namazı kıldığı zaman, cuma öğle namazı yerine geçeceği için, öğle namazı üzerinden sakıt olur. 19

Aile ve toplum işleri, kadın ile erkek arasında kesin, değişmez çizgilerle ve çelik duvarlarla bölünmüş değildir. Aile merkezinde kadın, toplumun merkezinde ise erkek bulunmakla birlikte, cuma namazında olduğu gibi, kadın erkeğin işini gerekirse yapabilir. Erkek de kadının işini yapabilir. Bu genel açıklamalardan sonra hayatın bazı parçalarına İslâm'da kadını tanımaya çalışalım.

3- İbadet ve Kadın

Aslında bu başlığa, ibadet ve kadın değil de "dinde kadın" desek daha doğru olurdu. Yukarıda söylediğimiz gibi din denilince, iman

(inanma) ve ibadet (dua, namaz...) hatıra gelir. Oysa İslâm hem dini, hem de dünyayı içine aldığı için, din deyip sadece dünyayı, veya sadece düayı kasdetmek yerinde olmaz. Çünkü ekonomi, aile, eğitim-öğretim, yönetim ve insanın ihtiyacı olan herşey, islâm dininin içersinde yer alır. bunlar, islâm kültüründe din dışı değildirler. Bu konularda Kur'an'da pek çok emir, nehiy ve tavsiyeler vardır. Kur'an'ın şu veya bu şekilde yapılmasını istediği herhangi bir konuyu, din dışı saymak mümkün değildir. Öyleyse din kelimesini sadece iman ve ibadet alanına hasretmek, İslâm kültürü açısından yanlıştır. Halbuki bugün halk arasında din böyle anlaşılmaktadır.

İslam geldiği zaman doğuda ve batıda kadının hangi durumda olduğu, okuyan ve biraz tarih bilgisi olan kimseler için bellidir. Kız çocukları doğduğunda ana-baba için bir talihsizlikti. Kadınların adeta hukuki şahsiyetleri hiç yoktu. Daha düne kadar kadının seçilme değil, seçme hakkı bile yoktu. işte İslâm kadına, böyle bir ortamda tam bir hak ve vazife ehliyeti getirdi. Birçok sahalarda aşağı kabul edilen kadını yükseltip erkeğin seviyesine çıkardı ve ona "eş" yaptı. Kadın ile erkek, evlenip karı-koca olduklarında, birbirine karşı hak ve vazifede eşit olduklarından "eş"dirler. Kur'an-ı Kerim, karı kocadan her birine "eş" anlamında "zevc" kelimesini kullanır. Meselâ "Ey Adem, eşin (zevceke) ve sen Cennette kal.." 20 buyurulmuştur. Arapçada zevc, bir cinsten diğeri ile beraber bulunan ikiden herbirine verilen addır. 21 Türkçemizde biz buna eş deriz ki, bir çiftten her birisi anlamınadır. Bir çift ayakkabından her birine de eş veya tek denir. Hayvana sardığımız iki yük çuvalından herbirine de yine denk adı verilir. Sağ ayakkabı ile sol ayakkabı arasında bir fark varsa, bunlardan her hangi birisi diğeri karşı üstünse, karı-koca arasında da bir üstünlük düşünülebilir. Halbuki akıl böyle bir şeyi kabul etmez. Öyleyse karı kocanın, kocası da karının eşi, dengi ve benzeridir.

İman ve ibadette, amel edip karşılığını almakta kadın ile erkek arasında hiçbir fark olmadığını göstermek ve böyle uygulamaları kaldırmak için erkeğin yanında kadını zikreden birçok ayetler gelmiştir. Meselâ ister dünyada ister ahirette olsun, çalışan kadın ve erkeğin ücretini veya ecrini mutlaka alacağını bildiren ayette şöyle buyurulmaktadır: "Rabları, onların düalarını, "Sizden erkek olsun, kadın olsun, hiç bir çalışanın çalışmasını

boşa çıkarmam; siz birbirinizdensiniz", diyerek kabul etti." 22

Başka bir ayette de "Erkek veya kadın kim mümin olarak, yararlı işler yaparsa, işte onlar Cennete girerler ve kendilerine zerre kadar zulmedilmez" 23 buyurulmaktadır.

İslam'a göre Allah'ın yanında kadın ile erkeğin eşit olduğunu göstermesi bakımından şu ayet de dikkat çekicidir: "Doğrusu erkek ve kadın müslümanlar, erkek ve kadın müminler, boyun eğen erkekler ve kadınlar, doğru sözlü erkekler ve kadınlar, sabırlı erkekler ve kadınlar gönülden bağlanan erkekler ve kadınlar, sadaka veren erkekler ve kadınlar, oruç tutan erkekler ve kadınlar, iffetlerini koruyan erkekler ve kadınlar, Allah'ı çok anan erkekler ve kadınlar, İşte Allah bunların hepsine mağfiret ve büyük eçir hazırlamıştır." 24

Yalnız çalışmalarının ve yaptıkları iyiliklerin karşılığını alma bakımından değil, kendilerine kötülük yapılmaması, eziyet verilip işkence edilmemesi bakımından da erkekle kadın arasında bir fark yoktur. Bu sebeple Kur'anda şöyle buyurulmaktadır: "İnanan erkek ve kadınları, yapmadıkları birşeyden ötürü incitenler, şüphesiz iftira etmiş ve apaçık bir günah yüklenmiş olurlar." 25

Bütün bu ayetlerden anlaşılıyor ki, dinde, ibadette, iyi işlerin karşılığını almakta, ve kendilerinin hukukuna saygı göstermekte kadın ile erkek arasında hiçbir fark yoktur.

4- Eğitim ve Öğretimde Kadın

Bugün toplum, İslam'a ve İslam'ın getirdiği esaslara o kadar yabancılaşmış ki, İslam'ın bir prensibini söylediğiniz zaman, bu uygulanamaz, deniliyor; hatta bazan İslam'ın bile ütopya olduğu dile getiriliyor. Meselâ bunlardan birisi de camilerin din, ilim ve idare merkezleri oluşudur. peygamberimiz zamanında eğitim ve öğretim işleri tamamen camide yürütülüyordu. M.Hamidullah'ın "İlk İslam Üniversitesi" diye nitelediği Suffa'da Mescidin (Camiin) içinde bulunuyordu. 26 Bu sebeple İslâm kültüründe camiin toplumun merkezi olduğunu

söyleyebiliriz.

İslam'da ilim, dini öğrenmekle başlar. O nedenle İslam'ın ilme eğitim ve öğretime ne kadar önem verdiği sadece müslümanlarca değil, başkaları tarafından da pek iyi bilinmektedir. Kadınla erkek arasında eğitim ve öğretimde bir fark gözetilmez ama, bilenlerle bilmiyenler arasında fark olduğunu ayet söylemektedir: "De ki, hiç bilenlerle bilmiyenler bir olur mu?" 27 "Rabbim! İlmimi artır, de." 28

Bilmeyenlerin bilenlere sorup öğrenmelerini tavsiye eden ayet aslında ilmin anahtarını veriyordu. Bilmiyen herkes kadın ve erkek sorup öğrenmek suretiyle ilim sahibi olabilir: "Eğer siz bilmiyorsanız, ilim sahiplerine sorun" 29 buyurulmaktadır.

İslam'da ilim ile din adeta birbirinin fonksiyonu, birbirini tamamlayan iki unsur gibi gözükmektedir. Siz ne kadar öğrenip bilerseniz, dinî görevlerinizi o kadar yerine getirmiş olursunuz. İslâm akla uygun bir din olduğu ve hayatın bütün safhalarını içine aldığından dolayı, dini öğrendikçe ilmi; ilmi öğrendikçe dini öğrenmiş, ilme yaklaştıkça dine, dine yaklaştıkça da ilme yaklaşmış olursunuz. Bu sebeple İslam anlayışında dinle-ilim bütünleşmiş durumdadır. Din hayatın kendisi olunca, kadın ve erkek, hayat bilgisini elde etmek zorunda olduğundan, dolayısıyla kadın ile erkek de aynı seviyede öğrenmek durumundadır.

Peygamberimiz, hayatın dine uygun yürüyüp yürümediğini kontrol etmek üzere zaman zaman çarşı ve pazarı dolaşırdı. 30 Bir gün yiyecek satan bir tüccarın yanına geldi, adama nasıl ve kaçta sattığını sorduktan sonra elini yiyecek maddesinin (bunun buğday olduğu söylenir 31 içine sokup kontrol ettiğinde, yığının iç kısımlarının yaş olduğunu görünce, nedir bu hal dedi. Satıcı, üzerine yağmur yağdığını söyledi. Peygamber, bu yaş olanları müşterinin görmesi için niye üstüne koymuyorsun? "Aldatan bizden değildir", buyurdu. 32 Hz. Ömer'in de çarşı ve pazarı kontrol ettiği kaynaklarda yazılıdır. Hatta bir defasında bir satıcıya neyin faiz olup olmadığını sorduğunda cevap alamayınca, haydi bakalım tezgahını topla, buraya öğren de ondan sonra gel, dediği bildirilir.

İslam'da ilm-i hal bilgisi herkese edinilmesi farz olan bilgilerdir.

Müslüman, kadın, erkek demeden, herkes ibadetlerini nasıl yapacağını öğrenmek mecburiyetinde olduğu gibi, icra etmekte olduğu sanat, ve mesleğini de dindeki emir ve yasaklara uygun yürütüp yürütmediğini bilmek zorundadır. Terzi terzilik yaparken, avukat müvekkilini savunurken, doktor hastasını tedavi ederken... kendi hareket ve davranışlarının İslam'a uyup uymadığını bilmesi gerekir. İlm-i hâl bilgisi, bulunduğu durum ve şartların bilgisi demektir. Bu bakımdan bilgi, dinî hayatın rükünlerinden birisi haline gelmiştir. O sebeple İslâm düşüncesinde bilgi sahibi olmak, öğrenmek, düşünmek, düşündüğünü yaymak, yazıp çizmek ve bildiğini uygulamak bakımından kadın erkek eşit olup aralarında bir fark yoktur. Eğer vardır dersek bu sözümüz eşyanın tabiatına ters düşer.

Peygamber'in kadınların eğitim ve öğretimlerine erkekler kadar önem verdiği hadis kitaplarından anlaşılmaktadır. Peygamberimiz zamanında kadınlar beş vakit namazda mescide gelip erkeklerle birlikte namaz kılabilirdikleri için, peygamberin tavsiye ve öğütlerinden her zaman faydalanıyorlardı. Hatta Buhari'nin belirttiğine göre, 33 haftanın bir gününü sadece kadınlara tahsis ederek, mescidde onların sorularını cevaplamış ve çeşitli konularda onları bilgilendirmiştir. Müslüman kadınların Peygamber'in evine gittikleri, onunla sohbet edip ihtiyaç duydukları konularda bilgi aldıkları da haber verilmektedir. 34 Hatta kadınlar kendi özel halleri ile ilgili meseleleri bile Rasülüllah'ın yanında rahatlıkla dile getirdikleri için Hz.Aişe, "Şu Ensâr kadınları ne iyi kadınlardır; sıkılganlıkları (hayaları) dinlerini öğrenmelerine mani olmamıştır" demiştir. 35

Ensardan Ümmü Kesir Bint-i Zeyd isimli bir kadın, kız kardeşiyle birlikte Hz. Peygamberin huzuruna girip "Kız kardeşim size bir şey sormak istiyor, fakat utanıyor" deyince Rasülüllah, "Soracağın şeyleri sor, çünkü ilim talebi farzdır" buyurdu. 36 Buradan kadın erkek herkesin ihtiyacı olan bilgileri öğrenmesinin zaruri olduğu ortaya çıkmaktadır.

Rasül-ü Ekrem, kadınların okuma ve yazmayı öğrenmelerini teşvik etmiştir. Hatta kendi hanımı Hafsa'nın sahabiye Şifa Hatun'dan yazı

yazmasını öğrenmesini sağlamıştır. 37

Esir durumunda olan (cariye) kadınlara bile iyi bir eğitim ve öğretim verilmesi konusunda peygamberin hadisleri vardır. "Cariyesi olup da ona ilim öğreten ve bunu iyi yapan, onu güzel yetiştiren, sonra onu hürriyete kavuşturup evlenen kimseye iki ecir vardır", buyurmuştur. 38

Kur'an-ı Kerim'de "Ey inananlar, kendinizi, ve çoluk çocuğunuzu (ailenizi) cehennem ateşinden koruyunuz..." 39 buyurulmuştur. Hz. Ali bu ayetin yorumunu, çoluk çocuğunuzu terbiye edin, ailenize ilim öğretin şeklinde yapmıştır. 40

İslâm hukukunun ikinci kaynağı olan sünnetin naklinde Peygamber'in hanımları müstesna bir yere sahiptir. Sahabiler öğrenmek istedikleri her konuyu Peygamber'in hanımlarından sorup bilgi alıyorlardı. Kadınlar sadece öğrenmekte değil, öğreticilikte de erkekler gibi aynı hakka sahiptirler. Hz. Aişe'nin 2210 kadar hadis rivayet ettiğini kaynaklarımızdan öğreniyoruz. 41

İslâm kültüründe camiin, toplumun eksenini teşkil ettiğini söylemiştik. Halifelerden sonra iş başına gelen sultanlar, yönetimi camilerden alıp saraylara taşıdıkları gibi, eğitim ve öğretim işlerini de medreselere kaldırdılar. Zamanla toplumda meydana gelen değişmeler kadını eğitim ve öğretimden uzaklaştırdı. İslam düşmanları, müslümanların hatasını islam'a yüklemek istiyorlar. Oysa yanlış anlamaların ve tarihî yanlışların İslam'la hiçbir alakası olamaz.

İslam düşüncesinin öngörüldüğü bir toplumda kadın ve erkek kim olursa olsun, herhangi bir konuda öğrenim yapmak istediği zaman onun bu arzusunu engelliyecek hiçbir güç ve kuvvet olamaz. Zamanımızda dünyada devletler vatandaşlarını kendi doğrultusunda düşündürmek istediği için eğitim ve öğretim işlerini kendi tekelinde tutuyor. Halbuki bu hizmeti vakıflar kanalıyla halkın kendisi bizzat yapsa, o takdirde diğer sektörlerde olduğu gibi üretim alanında da bazı arazılar meydana gelmez. Azından hiçbir kimse öğrenme hakkından mahrum edilmez. Okula girerken engellemek için, elemek için imtihan yapılmaz. Okuldan mezun olurken, bilgisini uygulamaya koyabilecek duruma gelip gelmediğini öğrenmek

üzere imtihan yapılır, başarırsa belge verilir. "Mezun" (bilgisini uygulamaya izin verilmiş kimse) kelimesi bile bu kültürü ne güzel dile getiriyor.

Netice olarak görülüyor ki, İslam'da kadın ilk eğitim ve öğretimden son eğitim ve öğretime kadar aynı erkek gibi bütün haklara sahip bir mükelleftir. Dün kadını tahsilden mahrum edenler bugün, toplumu tahsilli ve tahsilsiz diye iki sınıfa ayırdılar. İslam'da eğitim ve öğretim, kadın-erkek, çoluk-çocuk, genç-ihiyar demeden, bir bütün olarak sınıflara bölmeden halk tarafından yürütülür.

5- Kadın ve Siyaset

İnsanın sosyal bir varlık olduğu bilinen bir gerçektir. kendi başına yapayalnız yaşamak insan fitratına uygun düşmez. İnsan ihtiyaçlarını bir aile ve toplum içersinde tatmin edebilir. Bu sebeple insanın biri ferdî, diğeri sosyal olmak üzere, iki türlü ihtiyacı vardır. Fertler ve aileler kendilerini ilgilendiren meselelerde neyi nasıl yapacakları konusunda kendileri karar verip öylece yaparlar. Ancak aileler arası, köyler, şehirler ve bölgeler arası meselelerde ortak işlerin nasıl yürütüleceği hususunda söz sahibi kim olacak ve tüm toplumu ilgilendiren sorunları kim çözümlenecek? İşte yol, su, elektrik, gibi genel ihtiyaçları; memleketin savunması, hastaları ve fakirleri ile ilgili konuları yürüten bir kamu kurumuna ve görevlisine ihtiyaç vardır. Toplum adına toplumun işini yürütecek şahıslar ya tayinle veya seçimle iş başına gelirler. Peygamberler, Allah tarafından tayinle gönderilmiş görevlilerdir. Halk, peygamber'in emir ve yasaklarını dinleyip ona itaat eder.

Kur'an'da Allah'ın, Hz. İbrahim'e "Ben, seni insanlara imam yapacağım" dediği bildirilir. ⁴² Büyük Hanefi alimi Cassas, bunu şöyle açıklıyor: İmam, peygamberlik yoluyla din işlerinde kendisine uyulan kişidir. Böylece diğer peygamberler de imamdırlar. Çünkü Allah, insanların onlara tabi olmasını ve din işlerinde onlara uymalarını gerekli kılmıştır. Bu sebeple halifeler de imamdırlar. Çünkü onlar, insanların tabi olması lazım gelen, sözlerini dinleyip verdikleri hükümleri kabul etmeleri

gereken bir mevkiye bulunmaktadırlar. Bu manada hakimler, alimler de yine imam sayılırlar. Hatta namaz kıldıran şahsa da insanlar namazda kendisine uyduğu için imam adı verilmiştir. İmam kelimesi bütün bu anlattıklarımızı içerisine aldığına göre, Peygamberler imamlık mertebesinin en yükseğinde bulunurlar. Bundan sonra Râşid halifeler gelir. Daha sonra alimler ve adil hakimler gelir. 43 Elmalılı da "Binaenaleyh İmamet-i kübrâ, umuru din-ü dünyada insanlara riyaset, bunun kemali de mertebe-i risallettir" (Devlet başkanlığı, din ve dünya işlerinde insanlara başkanlık ve öncülük yapmaktır. Bu görevin en yüksek derecesi ise peygamberlik mertebesidir), der. 44

Kadının siyasî hayattaki rolünü tesbit ve bu hususta İslam'ın kadına ne getirdiğini ortaya koyabilmek için bu ön bilgilere ihtiyaç vardır. Çünkü İslam'da Allah'ın emirlerini uygulama, iyi olanı emredip kötü olanı yasaklama bakımından peygamber ile halife (devlet başkanı) arasında hiçbir fark yoktur. Her ikisi de insanları doğru yola sevkeder, hak ve hukuku gözetirler. Bugünkü ifade ile kamu görevi yaparlar.

Bilindiği gibi kadınların peygamber olup olmayacakları konusunda matüridilerle eşariler arasında ihtilâf vardır. Eşariler kadından peygamber olabilir derken, matüridiler olmaz demişlerdir. Her iki tarafın da kendilerine göre delilleri vardır. 45 Burada o konuya girmeye ve uzun uzun onların görüşlerini açıklamaya gerek yoktur. Ancak burada bize lazım olan husus şudur: Eşarilere göre kadın peygamber olabiliyorsa, devlet başkanı daha kolay olur. Eşarilerin bu anlayışına göre kadın, siyasetin her mertebesinde görev alabilir. Peygamber olabildiğine göre, devlet başkanı, vali, hakim de olabilir. Hanefilere göre kadın, hudud (ceza) ve kısas dışındaki bütün konularda hakim olabilir. 46

Toplumun işlerini yürütmek üzere Allah tarafından tayin edilen peygamberlerin dışında seçimle iş başına gelen görevliler vardır. Peygamber ile yönetim, tayin ile seçim konularını daha iyi anlamada bize yardım edecek bir hadis bulunmaktadır: Hz. Muhammed buyuruyor ki, "İsrail Oğullarını peygamberler idare ederdi. Bir peygamber ölünce onun yerine başka bir peygamber gelirdi. Artık benden sonra peygamber

gelmiyecektir. Ancak halifeler (vekiller), var olacaktır. (Ümmeti bu devlet başkanları idare eder)...." 47

Bu hadise dayanarak Kâmil Miras, toplumu peygamber ile yönetim devrinin kapandığını, seçimle iş başına gelen kimselerin velâyetle yönetim devrinin başladığını söyler. 48

İslam'da kadının seçme ve seçilme hakkının olup olmadığını araştırdığımız zaman, seçme hakkına tamamen sahip olduğunu, seçilme hakkına da (parlamento üyesi -kanun yapımında fikir beyan eden kişi olarak) sahip olduğunu görüyoruz. Şöyle ki:

Kur'an-ı Kerim'de "Hiç şüphesiz Allah size emanetleri (kamu görevlerini) ehline teslim etmenizi emrediyor" 49 buyurulmaktadır. Kamu görevini verecek olan, seçim yolu ile, mükellef olan kadın ve erkeklerdir. Bu Peygamberimiz zamanında biat yolu ile yapılıyordu. Hz. Peygamber hem erkeklerden, hem de kadınlardan biat almıştır. Biat, devlet başkanlığını kabul etmenin bir işaretidir, şeriata uygun olarak vereceği emir ve yasaklara uyacağı hususunda söz verme, sadakat yemini etmektir. 50 Kur'an, kadınların biatını şöyle tasvir eder: "Ey Peygamber! İnanan kadınlar, Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmamak, hırsızlık yapmamak, zina etmemek, çocuklarını öldürmemek, elleri ile ayakları arasında bir yalan uydurup (başkasından gebe kaldığı çocuğu, kocasına nisbet ederek) getirmemek ve iyiyi emrettiğinde sana karşı gelmemek şartıyla, sana biat etmeye geldikleri zaman biatlarını kabul et! Onlar için Allah'dan mağfiret dile, çünkü Allah çok yargılayıcı, çok esirgeyicidir." 51

Rasülüllahın kadınlarla biatı, Medine'de ve fethedildiği gün Mekke'de olmak üzere birkaç defa tekerrür etmiştir. Bu biatların siyasi değil, dinî oldukları ileri sürülecek olursa, hırsızlık yapmamak, zina etmemek ve çocuk öldürmemek gibi hususların hukukla ilgili oldukları meydandadır. Ayrıca ayette, peygamberin emredeceği iyi ve meşru bir konuda ona karşı gelmemek şartı da bulunmaktadır ki işte bu, Peygamberin devlet başkanlığı ile alakalı emirlerini ifade eder. 52

Peygamber nasıl biat almış, vereceği emirlere sadakat ve itaat anlaşmasına baş vurmuşsa, peygamber olmayan fakat siyasi makamda

onun yerini alan ve devlet başkanı olan kimseler de kendilerinin başa geçtiklerini şer'î hukukta temellendirebilmek için, halkın biatını (oyunu) almalıdırlar. Hakimiyet prensip olarak Allah'a aittir ve onu istediğine verir. Fakat uygulamada ilâhî iradeyi temsil eden, cemaatin (seçmenlerin) umumi iradesidir. 53

Buharide "İnsanlar, imama (devlet başkanına) nasıl biat eder" şeklinde bir bölüm vardır. Burada sahabilerin peygambere nasıl biat ettikleri anlatılır. Ayrıca "Kadınların biatı babı" diye de bir bölüm vardır. Hz. Peygamberin, ashabıyla yaptıkları biatın nübüvvet üzerine değil, hükümet üzerine olduğunu gösteren bir husus da Peygamberin çocuklarla biat etmemesidir. Çünkü Humeyd kızı Zeyneb çocuğu Abdullah b.Hişam'ı Peygambere götürüp "Bununla biat et, ya Resulellah" dediği zaman, Peygamber, "O, küçük bir çocuktur" dedi, ve başını okşayıp düa etti. 54 Kettanî'nin, Peygamber biat edenlerde baliğ olmayı şart koşmuyordu, Abdullah b. Zübeyr biat ettiği zaman 7 yaşında idi, şeklinde yapmış olduğu rivayet, 55 Buhari'deki Peygamberin bu hadisine ters düşmektedir.

Bu açıklamalarımızdan İslam kültüründeki biatın bugün seçme hakkı demek olduğu ve kadınların da bu seçme hakkına sahip bulunduğu açıkça ortaya çıkmaktadır.

Kadın seçmen olabildiği gibi kanun yapmak üzere parlamento üyesi de seçilebilir. Bilindiği gibi İslam'da herhangi bir konuda hüküm ve karar verebilmek için Kitap ve Sünnete dayanmak şarttır. Ferdler biliyorlarsa kendileri ictehad ederler, eğer bilmiyorlarsa bilenlere sorarlar. Toplumun işleri ise istişare ile yürütülür. Kur'an'da "Onların işleri aralarında danışma iledir" buyurulmaktadır. Böylece Cenab-ı Hak, toplumun meselelerinde onlarla istişare etmesini elçisine emretmektedir 57: "İş hususunda onlarla müşavere et" 58 Bu emre uyan Peygamber, sahabilerle istişare ederdi. Hatta bir gün kadın bir sahabî kadınları temsilen peygamberin meclisinde bulundu. Sahabeden Esmâ binti Yezîd es-Seken, kadınlar adına peygamberin huzurunda onları temsil etti. Olayı bu başlık altında veren Kettanî, Esmâ'nın peygambere gelip şöyle dediğini kaydeder: "Ben bir müslüman kadınlar topluluğunun elçisiyim. Onlar şu sözü söylüyorlar; ben

de aynı görüşteyim: Allah seni kadınlara ve erkeklere birlikte göndermiştir. Biz sana iman ettik ve tabi olduk. Biz kadınlar kocalarına bağlı, namuslu, evde oturan, kocalarımızın cinsel ihtiyaçlarını gideren ve onların çocuklarını taşıyanlarız. Erkekler ise cemaat ve cenazeye katılma bakımından bizden üstün tutulmuşlardır. Halbuki erkekler savaşa gittiklerinde onların mallarını biz korur, çocuklarına biz bakarız. Bu durumda ya Rasülellah, biz ecir ve sevapta onlara ortak olabiliyoruz." Peygamber yüzünü sahabeye çevirerek: "Siz, dini hakkında soru soran bu kadının sözünden daha güzel bir söz işittiniz mi?" dedi. Onlar, "hayır ya Rasülellah" dediler. Peygamber, "Ey Esmâ, git o kadınlara bildir ki, sizden birinizin karı-koca ilişkileri güzel, kocasının gönlünü almaya çalışır ve onun muvafakatına tabi olursa; bunlar, (erkekler hakkında söylediğin) o şeylerin hepsine bedeldir." Peygamber'in bu sözünden son derece memnun olan Esmâ, tekbir ve tehlil getirerek, güle güle sevinçle gitti." 59

Peygamber'in amcası Ebû Talib'in kızı Ümmü Hânî, Mekke fethedildiği gün müşriklerden birine eman (islam ülkesine girme, esir edilmeden yaşama güvencesi) vermiş, Peygamber de bunu kabul etmiştir. Buhari meseleyi şöyle anlatır: "Ümmi Hani Peygamberin evine gelir. "Ya Rasülellah, der: Anamın oğlu benim eman verdiğim filan kimseyi, İbn Hübeyre'yi öldüreceğini söylüyor" Peygamber, "Yâ Ümme Hânî, senin ahd ve eman verdiğin kimseye biz de ahd ve eman verdik", buyurdu. 60 Buradan kadının devlet adına hareket edip devleti temsil ettiği anlaşılmaktadır.

Hız. Ömer, Medine pazarı işlerine bakmak üzere görevlendirilmiştir. Aynı pazarda kadınlar da vazife almışlardır; Semrâ Bint-u Nuheyk'il Esediyye, bizzat Rasülüllah tarafından Medine pazar işlerine bakmak üzere bir nevi murakıp veya denetleyici olarak tayin edilmiş bulunuyordu. Yine bir hanım olan Şifa bint-i Abdillah, Medine pazarında belli bir vazife için tayin edilmişti. 61

İslam hukukçuları genellikle, borçlanma esaslarından bahseden ayetteki 62 bir erkek yerine iki kadının şahitlik yapacağı esasına ve bazı hadislere dayanarak, kadınların velâyetlerini noksan kabul etmişlerdir. 63

Ayette min ricâliküm: adamlarınızdan denilmekle, şahidlik için İslâm, adil, bâliğ, erkek ve hür olmak şart koşulmaktadır. 64 Şahitlik yapmak bir hak değil, vazifedir. Nitekim Şakir Berki, velayetin hak olmayıp görev olduğunu söylerken şunları yazmaktadır: " Her ne kadar kanun, velâyeti hak şeklinde ifade etmekte (TMK. 274) ve eserlerde de kanuna muvazi olarak, bu terim kullanılmakta ise de velâyet bir hak değil, bir vazifedir."65

Erkeklerle kadınların vazife alanları ayrı ayrı olduğundan, erkeklerin göreceği işlerde erkeklerin, kadınların göreceği işlerde kadınların şahit tutulması normaldir. Bu yüzden meselâ ceza ve kısas gibi yerlerde kadınların şahitliği kabul edilmez denilmiştir. 66 Doğum, bekaret ve kadınlara ait işlerde de erkeklerin görmeleri mümkün olmadığı için, erkekler şahit tutulmaz. Şahitlikte en az iki kişi şart iken, 67 bu gibi yerlerde tek bir kadının, şahitliği bile geçerlidir. Yani böyle yerlerde bir kadın iki erkek yerine geçer. Çünkü erkeğin tek başına şahitlik yaptığı hiçbir yer yoktur.

Nikah, talak (boşanma), vekâlet ve vesayet gibi hukukî meselelerde ve malî hususlarda ise erkekle kadın, bir-iki nisbetinde birlikte şahitlik yapabilirler. Ancak zamamızdaki gibi yazı ve imzalı şahitlik yaygın ve geçerli hale gelince, bir erkekle bir kadının yeterli olduğunu söyleyenler vardır. 68

İslam düşmanlarının din, kadını erkeğin yarısı kabul ediyor demeleri, bilgisizliklerinden öte onların cahililiklerini gösterir. Onlar yeni bir insan tipi yaratmadıklarına göre, fıtratın kurallarına boyun eğmek zorunda kalacaklardır. İnsanlar gibi aile hayatı yaşayan kumrular bile aralarında iş bölümü yaparak, erkek çöp getirirken dişi kuş yuva yapar. Biri içerde görev alırken, diğeri dış işlerini üstlenir. Hem sadece çiftleşme zamanlarında değil, bütün yıl boyu belki bir ömür boyu beraber yaşarlar.

Evinde olan müslüman öğle namazını dört rekat kılar. Yolcu olan müslüman ise iki rekat kılar. Ayet bize erkeğin görevli olduğu yerlerde kadınların da şahitlik yapabileceklerini, bedel yoluyla şahitlik yapabileceklerini gösteriyor. Asıldan bedele geçildiği zaman o şeyin yarısı alınır. Meselâ abdest asıl, teyemmüm ise bedeldir. Abdestte dört aza

yıkanırken, teyemmümde iki aza meshedilmektedir. Şahitlikte de bir erkeğin yerine iki kadının kaim olması da bu kabildendir diyebiliriz. Yoksa bu, hiçbir zaman kadın erkekten eksik, onun yarısı demek anlamına gelmez. Çünkü az önce de söylediğimiz gibi kadının şahitliği asıl olan yerlerde tek bir kadının şahitliği geçerlidir. İslam hukukunun hiçbir yerinde tek bir erkeğin şahitlik yaptığı bir konu mevcut değildir.

Kadınların şahitliği yalnız erkekler bulunmadığı zaman geçerli değildir. İki erkek bulunsa bile bir erkek ile iki kadın yine şahitlik yapabilirler. Çünkü ayetteki olumsuzluk genelin olumsuzluğudur, yoksa olumsuzluğun genelleşmesi değildir. ⁶⁹ Öyleyse bir erkek yerine iki kadının şahitliği, zaruretten dolayı tanınmış bir ruhsat olmayıp esasta meşrudur. Kadınla erkeğin şahitlik alanlarının ayrılmış olması da gösteriyor ki, şahitlik yapmak bir hak değil, görevdir.

Kadının devlet başkanlığı, hakimlik ve valilik gibi kamu görevlerinden herhangi birini yürütüp yürütemeyeceği hususunda eski İslam hukukçuları arasında epey tartışmalar olmuştur. Meselâ hanefiler, hadd ve kısas'ın dışındaki bütün konularda kadının hakimlik görevini üstlenebileceğini söylerler. ⁷⁰ Hatta Hanbeli olan İbn Kayyim el-Cevziyye, bu konuda isim vermeden hanefileri tenkid eder. Hanefiler aralarında erkek olmadan kadınların kendi başlarına cemaatla namaz kılmalarını iyi görmezler, mekruh derler. Halbuki Ümmü Varaka, Ümmü Seleme ve Hz. Aişenin imam olup kadınlara namaz kıldırıldığı vakidir. İbn Kayyim, "Son derece hayret verici bir şeydir ki, kadının namaz kıldırmasına muhalefet edenler, onun müslümanların işlerini yürüten bir hakim olmasına cevaz veriyorlar." ⁷¹ der.

Kamu hukuku alanında İslam dünyasının yetiştirdiği iki büyük hukukçu olan Ebu'l-Hasan el-Maverdî ile Ebû Yâlâ el-Ferrâ, Ahkâmü's-Sultaniyye adı altında yazdıkları eserlerinde, devlet başkanı olmanın şartları arasında erkeklik diye bir şartı saymamaktadırlar. ⁷²

Hanefilere göre cuma namazını devlet başkanı veya vekilinin kıldırması şarttır. Kadın başkan olduğu zaman cumayı vekalet vereceği kimsenin kıldıracağını söyleyen Kâsânî, kadının sultan (devlet başkanı)

olmasını normal karşılayarak şöyle demektedir: "Ancak kadın sultan olduğu zaman, namaz kıldırması geçerli olan bir adama emreder, böylece cuma namazını onun kıldırması caiz olur. Çünkü kadın normal olarak sultan veya kadı (devlet başkanı veya hakim) olabilir. Kadının imamlığı (Cumanın kılınması ve kadının devlet başkanı olması) bu suretle sahih olur. 73

Peygamberimiz bir hadislerinde cuma namazı köle, kadın, çocuk ve hasta müstesna, her müslümanın üzerine cemaatle eda edilmesi gerekli bir borçtur" 74 buyurur. İslam hukukçularına göre, yolcunun, hastanın ve gözleri görmeyen kimsenin cumaya gitmesinde zorluk ve sıkıntı vardır. Halbuki Kur'anda ifade edildiği gibi, Allah dinde müslümanlar için bir zorluk kılmamıştır. 75 Köle velisinin hizmetiyle, kadın da evinin ve ailesinin işiyle meşgul olduğu için bunların cumaya gitmesinde zorluk vardır. 76 Onun için bunların cuma namazını eda etme borcu üzerinde yoktur. Fakat bunlar vücut ehliyetine sahip oldukları için eda ettikleri takdirde caizdir. Kâsânî bu görüştedir. 77 Daha önce söylediğimiz gibi kadın iç işlerinde, erkek de dış işlerinde görevlidirler; ancak gerektiğinde birisi diğerinin görevini üstlenebilir.

Esir de aynı kadın gibi sîyasî sorumluluğu bulunmayan kimsedir. Fakat siyasi bir görev üstlendiği zaman bunu yerine getirmiş olur. Çünkü Peygamberimiz "Kesik burunlu habeşli siyah bir köle bile olsa sultana (devlet başkanına) itaat ediniz" buyurmuştur. 78 Onun için böyle bir devlet başkanının emirlerini dinlemek müslüman için farzdır. Kasanî, eğer esirin (kölenin) sultan olması caiz olmasaydı, ona itaat edip emrine uymak farz kılınmazdı, demiştir. 79

Bütün bunlardan sonra kadının kamu görevi alması hususunda şöyle bir neticeye varmak mümkündür; İslamda kadının toplumla ilgili bir kamu görevini almak üzerine bir borç ve vazife değildir. Ancak gerektiğinde kadının herhangi bir görevi alıp yerine getirmesi caizdir. Bu kadınların kendilerinin bileceği bir iştir. Nitekim sahabeden Nevfel kızı Ümmü Varaka, peygamberle beraber savaşa katılmak istedi. "Ey Allah'ın elçisi, dedi, izin ver, ben de seninle beraber savaşa katılayım. Yaralılarınızı tedavi

eder, hastalarınıza bakarım. Umulur ki, Allah bana şehidlik nasib eder." 80 Peygamber, "sen evinde kal, Allah sana şehidliği verir," buyurdu. Ebu Davud'un kaydettiğine göre bu kadın, ezan okuyacak bir müezzin tutacağını peygambere söyleyip izin istedi. Peygamber de izin verip kendi ev halkına namaz kıldırmasını emretti. Ebu't-Tayyib Muhammed Şemsü'l-Hakk el-Azîmâbâdî, Ebû Davudun Sünen'ine yaptığı şerhte şöyle diyor:

"Bu hadis, kadının, ev halkına, erkek bile olsalar, namaz kıldırabileceğini gösterir. Zira Ümmü Varaka'nın müezzini, ihtiyar bir erkekti. Ümmü Varaka, müezzine ve cariyesine imam olup namaz kıldırıyordu." 81

"İşlerini bir kadının yönetimine bırakan bir kavim felah bulmayacaktır" 82 hadisinin, "Mümin erkekler ve mümin kadınlar birbirlerinin velileridir; iyiyi emrederler, kötüyü nehyederler..." 83 ayeti ile çeliştiğini söylemiştik: Ayet, kadına kamu görevi verirken, hadis bunu sanki yasaklıyor gibi gözükmektedir. Ancak hadisin bu hususta kesinlik ifade etmediğini açıklayan H.Karaman şu neticeye varmaktadır: "İslam'da kadının, gerektiğinde kamu görevi yapmasını yasaklayan açık, kesin, bağlayıcı bir nas mevcut değildir. Aksine bu kapıyı aralayan deliller mevcuttur." 84

6- Kadın ve Ekonomi

İslam ekonomik düzeninde kadın da erkek gibi ekonomik faaliyetin kaynaklarından birisidir. Kendisine mülkiyet, miras ve çalışma haklarının tanınması, onu ekonomik hayatta faal hale getirmiştir. O sebeple alım ve satımın her çeşidi, hibe, şüfa, icâr, kira, iare, kefalet, vekalet her çeşit şirketler, rehin, kısmet, dava, ikrar, sulh, vasiyet, yemin, gasp, çalma.... gibi konularda erkekle aynı durumdadırlar.

Erkekle kadın her ikisi de mirasta söz sahibi olmakla birlikte bazı yerde erkeğin kadından daha fazla pay alması, zamanımızda birçok tenkidlere yol açmaktadır. Ayette 85 Allah, "Babalarınız ve çocuklarınızdan hangisinin fayda bakımından size daha yakın olduğunu bilemezsiniz",

buyurmakla taksimın menfaat açısından yapıldığı ortaya çıkmaktadır. Öyleyse İslâm'ın miras hukuku, fert ve toplumu birlikte ele alan ekonomik kanunların bir gereğidir.

Mirasta erkeğin kadından daha fazla almasının sebebi, erkeğin mala kadından daha fazla ihtiyacı olmasıdır. Erkekler, kadınların nafaka ve geçimlerini üzerlerine alırlar. Erkek, ölüye hayatta iken, kadından daha çok faydalı olur. Bu iki sebepten yani mala daha çok ihtiyacı olma ve ölüye daha fazla fayda vermeden dolayı erkek, mirastan daha fazla almaya hak kazanmış olur. 86

Erkek, bir kendisi, bir de hanımı olmak üzere en az iki kişi besliyecektir. Bunun için erkeğin gideri çok, kadının gideri ise daha azdır. Halbuki gelir ile gider arasında bir uygunluk ve eşitliğin bulunması gerekir. Gider erkeğe yükletilirken, gelir dağılımında kadına erkekten fazla veya denk pay verilmesi, hem ekonomik esaslara hem de hak ve adalet ölçülerine uygun düşmez. İşte asıl o zaman hukukta eşitlik ilkesi zedelenmiş olur. Binaenaleyh erkeğe mirastaki bu fazlalık, kadınların menfaatları ve ihtiyaçlarını giderme hesabına, geçimdeki sorumluluk farkının muadili olmak üzere, böyle bir hukuk ve ekonomi dengesini kurarak, adalet ve eşitlik prensiplerinin ince bir uygulamasını içine almaktadır. 87

İslâm ekonomisinde her nimet bir külfet karşılığıdır. 88 Bu denge ne zaman bozulur, ailenin ekonomik sorumluluğuna karşı mirastan iki hisse alma zorunluluğuna uyulmazsa daima kadınların zararına olur. Ya büsbütün mirastan mahrum edilirler veya ailenin geçimine zorla katılarak, kendi mallarını istedikleri gibi kullanma hak ve yetkisinden mahrum bırakılırlar.

Kaldı ki, kadın mirasta her zaman her yerde erkeğin yarısını almaz. Bunun istisnası da vardır. meselâ ayette "eğer varis olunan erkek veya kadının çocuğu ve babası yoksa ve ana tarafından bir erkek veya kız kardeşi bulunuyorsa, her birine altıda bir verilir." 89 buyurulmaktadır ki, buna göre ana bir kadın ve erkekler eşit pay almaktadırlar.

Kur'anda "Anaların yiyecek ve giyeceğini uygun bir şekilde

sağlamak, çocuk kendisinin olan baba üzerine bir borçtur" 90 buyurulmaktadır. Bu ayete göre hadâne, çocuk bakımı annenin hakkı, maddi yardım ise babanın hakkıdır. 91

Ayette "Erkeklerle kazandıklarından bir pay, kadınlara da kazandıklarının bir pay vardır" 92 buyurulduğundan kadınlar çalışma hakkına sahip oldukları gibi çalışıp ürettiklerinin mülkiyeti de kendilerine aittir. Ailenin geçimi baba üzerine olduğu için, kadın ev ihtiyaçları için para harcama mecburiyetinde olmadığından, tam bir mal ayrılığına sahiptir. Kadının izni olmadıkça kocası onun malını alıp harcayamaz.

"Eğer süt anneler sizin için emzirirlerse, onlara ücretlerini ödeyin" 93 "(Evlendiğiniz) kadınlara mehirlerini cömertçe verin" 94 gibi ayetler, kadının kocasından ayrı malı bulunduğunu gösterir. Ancak müslümanlar, İslamî düşünce ve uygulamadan uzaklaştıkları için, mehiri zamanla "başlık parası"na çevirmişlerdir.

İslam tarihinde peygamberimiz zamanında tarlasında ağaç diken kadından, berberlik yapan, cami temizleyen ve Hz. Ömer devrinde çarşığı kontrol etmekle görevlendirilen kadınlara varıncaya kadar, ticaret yapan, savaşa katılan ve meşru olan bütün işlerde çalışıp kazanan kadınlara rastlanmaktadır. 95

7- Aile ve Kadın

Aile hayatı insan için kaçınılmaz bir zarurettir. Nisa suresinin birinci ayetinde buna işaret vardır. Kuşlar için yuva ne ise insanlar için aile odur. Hatta Adem ile havva bile Cennette aile hayatı yaşıyordu. Havva, Ademin karısı (zevcesi) eşi idi. 96

İnsanların aile hayatı olarak beraber bir arada yaşamaları, birbirine karşı bir takım hak ve ödevler getirmiştir. Sadece insanların değil, karşılıklı alış-veriş ve yardımlaşma bütün varlıkların sahip olduğu bir özelliktir. Kur'an'da Allah'ın gökleri yükseltip dengeyi koyduğundan bahsedilir. 97 Varlıklar arasındaki muvazene -denge, herşeyin kendi yeteneğine göre bir yere sahip olmasıyla sağlanır. Toplumun düzeni her hak sahibine hakkını

vermekle yaşayabilir. 98 Bunun için fert-devlet, kadın-erkek, karı-koca, çocuk-anne, çocuk-baba, aile-toplum gibi hak sahipleri arasında karşılıklı sorumluluklar vardır. Nitekim Peygamberimiz, "Her biriniz yöneticidir; ve her biriniz yönettiklerinden sorumludur. Adam, ev halkının yöneticisidir ve yönettiği aileden sorumludur. Kadın, kocasının evinde yöneticidir ve yönettiklerinden sorumludur. Hizmetçi, efendisinin malı üzerinde yöneticidir ve yönettiklerinden sorumludur. (Elhasıl) her biriniz birer yönetici ve yönettiklerinden sorumludur", buyurmuştur. 99

Kur'an'da "Kadınların meşru hakları kadar, vazifeleri de vardır. Erkeklerin hakları, kadınların vazifelerinden fazladır" 100 buyrulur. Ayetin orjinalinde geçen leh ve aleyh kelimeleri hak ve vazifeye delalet eder. Meseleye bu açıdan bakmayan kimseler, tercüme ve tefsirlerinde "üstünlük"ten bahsederler. Erkek kadından bir derece üstündür, derler. Halbuki ayette *ihtibak* sanatı vardır. Yalnız kadının hak ve vazifesinden değil, aynı zamanda kocanın da hak ve vazifesinden bahsedilmektedir. Ancak erkek kelimesi birinci cümleden ikinci cümlenin karinesi ile hazfedilmiştir. Sanki ayette kadınların erkekler üzerinde hakları olduğu gibi, erkeklerin de kadınlar üzerinde hakları vardır, denilmiş gibidir. Yalnız karı ile kocanın hak ve vazifeleri arasındaki benzerlik, yapacakları işin cinsinde değil, vücut ve gerekliliğindedir. Meselâ kadın ekmek yapıp yemek pişirdi diye koca da aynı şeyi yapacak değildir. 101

Ayette birbirini tamamlayan iki temel kural getirilmiş bulunmaktadır. 1- Herkesin hakkı kadar vazifesi vardır. Başka bir deyişle vazife kadar hak vardır. Yani bir kimsenin yüklendiği vazifeleri ile hakları birbirine eşit olur. Buna göre kadının erkek üzerinde hakları kadar vazifesi, erkeğin de kadın üzerinde hakkı kadar vazifesi vardır. Eğer erkek kadın üzerinde bir derece fazla hakka sahip ise yine bir derece fazla vazifeye de sahiptir.

2- Herkesin haklarının ve vazifelerinin birbirine eşit olmamasıdır. Yani toplum içersindeki fertler, eşit haklara ve eşit vazifelere sahip değildirler. Sadece herkesin hakkı kadar vazifesi vardır.

Reşid Rıza'nın ifade ettiği gibi, ayetin getirdiği başka bir esas da hak ve vazifelerin örf ile tesbit edilmesidir. 102 Yani fertler kendi istek ve

arzularına göre hak ve vazifelerini tesbit edemezler. Hak ve vazifeleri, kanun (şeriat) ve mevzuat tayin eder.

Kadın, anne, eş ve ailenin bir üyesi olarak yuvada bir takım fonksiyon icra eder. Eş seçip evlenmede kadın erkek gibi aynı hakka sahiptir. "Size helal olan kadınlarla evlenin" 103 ve "Bekarlarınızı evlendirin" 104 gibi ayetler erkeklere evlenme ve evlendirme hak ve vazifesi verirken, "Kadın başka bir koca ile evleninceye kadar" 105 ayeti de kadına serbest bir şekilde eş seçme hakkını vermektedir. İbn Arabî bu ayeti, kadın kendisini evlendirebilir, şeklinde yorumlamıştır. 106

Genel olarak şafiiler, kızı veya kadını velisi evlendirir, Hanefiler de kendisi evlenebilir gibi bir anlayış getirmişlerse de ebeveynin ve hatta yakın akrabaların bile görüş beyan etme hakları bulunmakla birlikte son sözü kızın söylemesi daha doğrudur. Bu sebeple istemediği takdirde velisi kızı zorla evlendiremez.

Başkaları ile cinsel yaklaşım yasak olup bu ihtiyaç sadece nikahlı eşler arasında olduğundan neslin üremesi aile içersinde sağlanır. Sermaye ile emeği birbirine düşman edenler, kadın hakları deyip karı koca arasını açmak istiyorlar. Sermaye emeksiz, emek de sermayesiz üretim yapamadığı ve birinin diğerine karşı bir üstünlüğü olmadığı gibi, kadın da erkeksiz, erkek de kadınsız üretim yapamaz. Kapitalistlerin katma değer deyip sermayeye verdiği, komünistlerin ise artık değer deyip emeğe verdiği şeyi İslâm, emekle sermaye arasında paylaştırır. Anne ile babanın birlikte meydana getirdiği çocuk üzerinde babanın velayet, annenin de hadâne hakkı vardır.

Karı ile koca evlilikte bir çifti meydana getirirken, biri diğerinin eşi olur. Artık eşler, Kur'an'ın ifadesiyle karşılıklı huzur, sükun, sevgi ve rahmet kaynağını oluştururlar. 107

Çocuklar ana ve babaları tarafından beslenip büyütülürler 108 Ayette belirtildiği üzere çocuğa süt verme mükellefiyeti anneye aittir. Süt emzirme müddeti de iki yıl veya iki buçuk yıl yani otuz aydır. 109

Ailede üç türlü karar vardır. Kocanın alacağı velâyet kararları,

karının alacağı hıdâne (çocuk bakımı, büyütülüp korunması) kararları ve ortaklaşa aralarında ittifakla alacakları marufu (adet ve gelenek olan bir şeyi) değiştirme kararları. 110

Aile toplumun temeli olması dolayısıyla toplumla aile arasında önemli bir bağ mevcuttur. Hatta denilebilir ki, aile toplumun denetim ve gözetimi altındadır. Çünkü müminlerin birbirlerinin velisi olduğu ayetle sabittir. 111 Yakın akrabalarından veli bulunmadığı takdirde velâyet hakkı topluma intikal eder. İslam toplumunda âmmeyi ilgilendiren hak ve vazifeleri gerçekleştirmek için bir başkan seçildiği malumdur. Peygamberin "Velisi olmayanın velisi sultan (devlet başkanı) dır hadisi, 112 nikahta-ailenin kurulmasında toplumun-devletin rolünü ortaya koymaktadır. Yani aile ile toplum karşılıklı hak ve vazifelere sahiptirler. Onun için yeni bir ailenin kurulması ile, var olan bir ailenin feshedilmesi toplum açısından önemli bir hadise sayılmaktadır. Bu sebeple ailenin kurulması toplumu temsil eden şahitlerin huzurunda yapıldığı gibi, feshi de aileyi toplumda temsil eden erkek tarafından gerçekleştirilir. İslam hukukunda boşama hakkının erkeğe verilmesinin sebebi budur. Ancak kadın da boşayabilir. Her ne kadar İslam düşmanları, kadının boşama hakkı olmadığını ve bunun İslam için büyük bir eksiklik olduğunu söyleseler de, kadın her zaman her konuda mahkemeye baş vurma yetkisine sahip olduğu gibi, islâm hukuk tabiri olarak "muhâlea" ve "hul" bahsi, kadının boşamasını anlatan konu başlığıdır.

Sabit b.Kays'ın hanımı Hz. Peygambere gelerek: Ya Rasülellah, demiş, kocamın huyu ve dindarlığı hakkında bir diyeceğim yoktur. Fakat onu sevemedim. Bir müslüman olarak nankörlük etmek istemiyorum. (Yani kocamı bir türlü sevemediğimden ona karşı gerekli vazifelerimi yapamamaktan korkuyorum.) Hz. Peygamber ona: "(Sana mehir olarak verdiği) bahçesini geri vermek ister misin?", buyurdu. O da evet deyince, Peygamber Efendimiz kocasına: "Bahçeyi kabul et ve onu boşa." diye emrettiler. 113

Kur'an-ı Kerim'de "nikah bağı"nın erkeğin elinde bulunduğu 114 ve talak ayetlerinde boşama fiili daima erkeğe izafe edildiği için 115 prensip

olarak İslam hukukunda boşamayı erkek yapar. Ama bu demek değildir ki kadının boşanma hakkı yoktur. Az önceki hadiste geçtiği üzere kadın da boşattırır. Kadın aile merkezli hak ve vazifelere sahip iken, erkek toplum merkezli hak ve vazifelere sahiptir. Bu sebeple kadın, kocanın haklarını koruyup onu dışa karşı evinde temsil eder; erkek de hanımın haklarını koruyup onu içe karşı toplumda temsil eder. Toplumun temeli olan ailenin feshi yani boşama, daha çok toplumu ilgilendirdiği için bu hak veya görev erkeğe verilmiştir.

Buraya kadar İslamın kadına getirdiği bazı hakları, aile içersinde karı ve kocanın karşılıklı vazifelerini ve aile ile toplum arasında bulunan dengeyi söylemeye çalıştık. Bütün bunlardan İslam'ın kadına aynı erkek gibi bir takım hak ve vazifeler getirdiği ve hak ve vazifeler arasında eşitlik bulunduğu neticesine varmak mümkündür. Ancak İslam'ın getirdiği prensipleri bir türlü içine sindiremeyenler, kadın ikinci sınıf vatandaş sayılmıştır, İslam'da kadın hakları yoktur gibi bir takım iddiada bulunuyorlar. Bazı kaynaklardaki eksik veya yanlış rivayetlere dayanarak İslam'a iftira atıyorlar. Halbuki eksik ve yanlış anlamaların veya tarihi yanlışlıkların İslam'la hiçbir alakası olamaz. Müslümanı bağlayan, Kur'an ile Peygamber'in sahih sünnetidir.

İslam'a karşı yapılan iftirallardan bir örnek vermek gerekirse kadının uğursuz sayılmasını ele alabiliriz. 116 İftiracılar bu konuda Buhari'de geçen bir hadisi istismar ediyorlar. Niyet halis olmayınca, hem kendileri sapıyor hem de başkalarını saptırıyorlar. Gerçeği aramaya niyetleri olmadığı için, İslam'ı Kur'an ve Sünnet bütünlüğü içersinde düşünmüyorlar. Eğer bunlar hakkın peşinde olsalar, uğursuzluğun kadında değil sapıklıkta olduğunu görecektirler.

İslam'a göre hayır ve şer, iyilik ve kötülük Allah'dandır. Allah'ın izni olmadan bir yaprak dahi kımıldamadığı gibi, hiç bir kimse ne bir fayda ne de bir zarar verebilir. Mahluktan medet ummak, eşyadan yardım beklemek; ağacı, taşı, putu vasıta edinmek bunlar cahiliyenin batıl inançlarıdır. İslam bunları yıkmak için gelmiştir. İnsan doğru yolda yürür, üzerine düşeni yapar ve Allah'ın istediği gibi olursa, bütün iyilikler, güzellikler ve uğurlar onunla olur. Böyle olan bir kimseye dünya birleşse

bir şey yapamaz. Ama insan bunun aksi olursa, o uğursuzluğu atta, evde, kadında veya başka bir şeyde değil, kendisinde arasın.

Peygamberimiz bir gün ahabla cahiliyenin batıl inançları üzerine sohbet ediyordu. Konu uğursuzluk meselesine geldi. Hz. Muhammed, uğursuzluğu Cahiliyenin kadın, ev ve atta gördüklerini söyledi. Bu arada yani cümlelerin yarısında meclise gelen İbn Ömer, hadisi ancak duyduğu kadar naklediyor. Tabi ki bundan da "sarhoşken namaza yaklaşmayın" ifadesinde olduğu gibi "sarhoşken" atılıp "namaza yaklaşmayın" kısmı kalınca, anlam işte bu kadar değişiyor. Buhari'nin Cihâd 47, ve Nikah, 18 bölümlerinde zikrettiği hadisi, "Uğursuzluk (anlayışı Cahiliyet adeti olarak) kadında, evde ve atta olur", şeklinde anlamak, isabetli bir anlayıştır. Çünkü Tahavî'nin rivayetine göre Hz. Aişe'nin yanına Benû Amir'den iki kişi gelerek: "Ey müminlerin anası, Ebû Hüreyre, Rasûlullah'ın "Kadında, evde ve atta uğursuzluk vardır" dediğini haber veriyor, siz ne dersiniz, diye sormuşlar. Bu sözü işiten Hz. Aişe son derece öfkelenerek:

"Kur'an'ı Muhammed'e gönderen Allah'a yemin ederim ki, Rasûlullah katiyyen böyle bir şey söylememiştir. O, sadece Cahiliyye halkının kadında, evde ve atta uğursuzluk itikad ettiklerini bildirmiştir", demiştir. 117

Kur'an'ı getiren bir peygamberin atta, eşekte, şurada veya burada uğursuzluk görmesi mümkün değildir. Bu ancak sapıkların işidir. Çünkü Kur'anda bakın bu konuda açıklayıcı bir ayet var: "Onlara bir iyilik geldiği zaman ha, bu bizim hakkımız, dediler. Ve başlarına bir kötülük geldiğinde, Musa ve onunla beraber olanların uğursuzluğuna yorumlardı. Haberinizi olsun ki, onların uğursuzlukları Allah katındandır; ne var ki çoğu bunu bilmezler". 118

Cahiliye devrinde "İyâfetü't Tayr" (Kuş Uçurma) denilen bir falcılık adeti vardı. Bir iş yapacakları ve bir yere gidecekleri zaman bir kuş uçururlar; kuş sağa giderse iyilik, sola giderse kötülükle yorumlardı. Bu münasebetle herhangi bir şeyden teşe'üm etmeye, yani uğursuz sayıp kuşkulanmaya "tetayyür" denilmiştir. 119 Başka bir ayette de "Her insanın (dünyada işlediği) amelini (tâirini) boynuna dolarız" 120 buyurulmaktadır.

Hasan Basri Çantay bu ayetin tefsirinde şöyle der: "Cenâb-ı Hak bazı ayetlerinde uğursuzluğu, o i'tikaada sapanların yüzüne çarpmak için, "Taair: Kuş" la ifade buyurdu. 121

İşte görüldüğü üzere Peygamberin kadını uğursuz sayması ona iftiradan başka birşey değildir. Herhangi bir konuda rivayet edilmiş bir hadisi, o konuda nakledilmiş diğer hadislerle ve ayetlerle birlikte düşünerek manalandırmak gerekir. Bunu da ancak hakkı arayan araştırmacılar yapabilir. Hak ve hakikattan ziyade açık ve eksik arayanlar ise ortaya yanlış ve uydurma bilgidен başka bir şey koymazlar.

8 - Netice

Netice olarak İslam'ın kadın anlayışını özetlemek istersek şunları söyleyebiliriz. Kadın, erkek gibi Allah'ın yeryüzünde bir halifesidir. Aynı onun gibi Allah'ın emir ve yasaklarına muhataptır. Bu sebeple kadın ve erkekler hepsi Allah'ın kitabına bağlıdırlar. Ne kadınlar erkeklerin, ne de erkekler kadınların emri altındadırlar. Onun için İslam'da hukuk, hilafeti temsil vasfına dayanmaktadır. Kadın da erkek de hukuka, Allah tarafından konulmuş olan kurallara dayanarak hareket ederler. Biri diğerine muhtaç olduğu için, ikisi de bir bütün olarak, birlikte hayat yolunda yanyana yürümektedirler.

Şeref, haysiyet ve Allah yanında kıymet bakımından kadınla erkek arasında hiçbir fark yoktur. Her ikisinin ayrı ayrı hakları ve vazifeleri vardır. Vücuddaki uzuvlarda olduğu gibi toplumda iş bölümü anlamında kadınla erkek arasında vazife taksimi vardır. Bu sebeple çalışma alanları ayrıdır. Kadının yaptığı bazı işleri erkek yapamaz; erkeğin yaptığı bazı işleri de kadın yapamaz. Yapar diyenler sadece kendilerini aldatıyorlar. Hukuken eşit olan kadın ve erkek, iş yapma itibariyle eşit değildir.

Sermaye emekle birlikte üretim yapar. kadın da erkekle birlikte çocuk yapar, besler ve büyütürler. Emek sermaye düşmanlığı fayda getirmediği gibi, kadınla erkeği karşı karşıya getirmek bir yarar sağlamıyacaktır. Biz İslam'ın kadına her dinden, her hukuktan ve her felsefeden daha fazla ve

uygun haklar verdiğine kaniyiz. Kadın hakları diyenler, erkek hakları diyemiyorlar ve böylece kadınla erkeği birbirinden ayırıyorlar. Hak diyenler vazifeden bahsetmiyorlar. Bütün bunlar aldatmacadan ibarettir. Eşyayı sömürenler çevreyi kirlettiler, çevreyi kirletenler insanın kafasını ve kalbini kirlettiler, insanı kirletenler, kadını sömürdüler ve hâla sömürüyorlar. Artık bu sapık ve çıkmaz sokak yolculuğu bitmeli, kadın, kendi fitrî yoluna dönmelidir.

DİPNOTLAR:

- 1- Bkzı Emile Boutroux, Çağdaş Felsefede Bilim ve Din, (terc. Hasan Katipoğlu), Milli Eğitim Basımevi, Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1988, s. 19; A. Adnan Adıvar, Bilim ve Din, İstanbul-1980, s. 143
- 2- Emile Boutroux, a.g.e., s. 370.
- 3- Bakara 2/30.
- 4- Bakara 2/29
- 5- Molla Hüsrev, Mir'ât, Matbaa-i Amire- 15 Muharrem 1282, s. 10.
- 6- Bkz. Ahzâb 33/72
- 7- Bkz. Elmalılı M.H. Yazır, Hak Dini, Matbaai Ebuzziya, İstanbul-1935, V, 3934
- 8- Ahzab, 33/32
- 9- Bakara 2/30
- 10- A'râf 7/172
- 11- Maide 5/7
- 12- Bakara 2/228
- 13- Ali İmran 3/36
- 14- Nisa 4/11
- 15- Nisa 4/32

- 16- Buhari, Dar-u ihya-it Turas-il Arabi Neşri Beyrut 1313, Megazi, 82
- 17- Tevbe 9/71.
- 18- İmam Pezdevi, Keşfü'l-Esrar, Sahhafiye-i Osmaniye Matbaası, Daru'l-Hilafe-1307, IV, 1401-1409; Bkz.Elmalılı a.g.e. I, 129.
- 19- Bkz. Burhanüddin Merganini, el-Hidaye, Mustafa Elbabı el-Halebi Matbaası, Mısır-1936, I, 56,57.
- 20- Bakara 2/35
- 21- Bkz. Mu'cem-ül Vasıt Çağrı Yayınları, İstanbul-1986, ilgili madde. Elmalılı, a.g.e., III, 2072
- 22- Ali İmran, 3/195
- 23- Nisa 4/124
- 24- Ahzab 33/35
- 25- Ahzab 33/58
- 26- Muhammed Hamidullah, İslam Peygamberi, (Terc: Salih Tuğ), İrfan Yayıncılık, İstanbul- 1991, II,768
- 27- Zümer 39/9
- 28- Tâhâ 20/114
- 29- Nahıl 16/43
- 30- Mevlana Şibli, İslam Tarihi, Amidi Matbaası, İstanbul-1921 (tercüme Ömer Rıza), I, 639
- 31- Mevlana Şibli, a.g.e., I, 639
- 32- Tirmizi, el-Mektebet-ül İslamiyye neşri Mısır ty., III, 606; Ebu Davud, Dar-u İhyai's-Sünnet-in Nebeviyye neşri ty., yy., İcare, 16 (III, 272)
- 33- Buhari, İlim, 35 (I, 36)
- 34- Buhari, İlim, 32
- 35- Buhari, İlim, 50; Ahmed İbn Hanbel, Müsned, VI, 148.
- 36- İbnü'l-Esir, Üsdü'l-Gabe, VII, 381; İbn Hacer, el-İsâbe, IV, 464

- 37- Hasan el-Benna, el-Mer'etü'l Müslime, s. 3; el-İsâbe, IV, 333
- 38- Buhari, İlim, 31
- 39- Tahrim 66/6
- 40- İbn Kesir, Tefsir-ul Kur'an'ı Azim, Dar-u İhya-il Kütüb-ül Arabiyye Mısır T.Y., IV, 391
- 41- Bkz. Bekir Topaloğlu, İslamda Kadın, Arpaz Matbaacılık, Yağmur Yayınevi, İstanbul-1980, s.250.
- 42- Bakara 2/124
- 43- Bkz. Cassas, Ahkamü'l-Kur'ân, Dar-ul Kitab-il Arabî neşri, Beyrut- 1335, I, 68.
- 44- Elmalılı, a.g.e., I, 491
- 45- Bkz. Taftazani, Kelam İlmî ve İslam Akaidi, hazırlayan Süleyman Uludağ, Dergah Yayınları, Emek Matbaacılık, İstanbul-1980, s. 44-45.
- 46- Merğınani, a.g.e., III, 78
- 47- Buhari, Enbiya, 50; Müslim, İrfan Matbaası, İstanbul 1974, İmamet, 44; İbn Mace Dâr-u İhyail Kûbü'-Arabiyye Neşri Mısır- 1952, Cihad, 42; İbn Hanbel, Müsned, II, 297
- 48- Kamil Miras, Tecrid Sarih Tercüme ve Şerhi, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara- 1973, IX, 187-188.
- 49- Nisa 4/58
- 50- Bkz. M.Hamidullah, İslam Peygamberi, a.g.e., II, 881; Bekir Topaloğlu, a.g.e., s. 278; M. Beşir Eryarsoy, İslam Devlet Yapısı, İstanbul- 1979, s. 120.
- 51- Mümtehine 60/12
- 52- Bekir Topaloğlu, a.g.e., s. 278.
- 53- Bkz. M.Hamidullah, a.g.e., II, 882
- 54- Buhari, Ahkam, 46
- 55- Kettânî, et-Teratibü'l-İdariyye, Hasan Cana Neşri Beyrut T.Y., I, 222
- 56- Şûrâ, 42/38

- 57- Abdü'lKadir Udeh, el-Mâlû ve'l hükmü Fi'l-İslam, Beyrut-1971, s. 100
- 58- Ali İmran, 3/159
- 59- Kettânî, a.g.e., II, 119; İbnü'l Esir, Üsdü'l Ğabe, VII, 19
- 60- Bkz. Ebu Yusuf Kitab-ül-Harac (Ter.Ali Özek) İst- 1970 Fakülteler Matbaası, s. 307, Buhari, Salat, 2; bkz. Bekir Topaloğlu, a.g.e., s. 279.
- 61- Bak. M.Hamidullah, İslâm Peygamberi (Çev. Salih Tuğ) İrfan Yayınları, İstanbul-1990, II, 959.
- 62- Bakara 2/282
- 63- Bkz. Serahsi, Mebsut, Dar-ul Marifet Matbaası Beyrut İkinci Baskı T.Y., XVI, 113
- 64- Alusi, Ruhu'l-Maani, Beyrut, İdaret-üt Tıbaat-il Münirriyye T.Y., III, 57; Muhammed Reşid Rıza, Tefsiru'l Kur'an-il-Hakim, Mısır 1960, III, 123
- 65- Şakir Berki, Velâyetin Küçüğün Şahıs ve Malları Bakımından Şumulü, Ankara-1970, s. 5.
- 66- Merğınani, a.g.e., III, 85.
- 67- Bkz. Elmalılı, a.g.e. I, 982.
- 68- Hayreddin Karaman, İslami Araştırmalar Dergisi, Ekim 1991, s. 287.
- 69- Alûsî, Rûhu'l-Meani, Beyrut, III, 58.
- 70- Merğınani, III, 78
- 71- İbnü'l Kayyim el-Cevziyye, İlamü'l Muvakkîn, Mısır- 1968, II, 377
- 72- Bkz. Ebu'l Hasan el-Maverdî, Ahkâmü's Sultaniyye, Mustafa el-Babi el-Halebi Matbaası, ikinci Baskı, Mısır- 1966, s. 6; Ebu Yâlâ el-Ferrâ, Ahkamü's-Sultaniyye, Mustafa el-Babî el-Halebi Matbaası, İkinci baskı, Mısır- 1966, s. 19
- 73- Kasani, Bedayi' Beyrut- 1974, I, 262 .
- 74- Ebu Davud, Salat, 213, Hadis No: 1067
- 75- Hacc 22/78
- 76- Merğınani, a.g.e., I, 58
- 77- Kasani, a.g.e., 262

- 78- Müslim, İmare, 8
- 79- Kasani, I, 262
- 80- Bkz. Ebu Davud, Salat, 62, Hadis No: 591
- 81- Bu konuda daha geniş bilgi için bak: Ebu Davud, Salat, 62, H.No: 592; İbn Kayyim, II, 376; Muhammed Hamidullah a.g.e. I, 172; Süleyman Ateş, İslami Araştırmalar Dergisi, Cilt: 5, sayı: 4 Özkan Matbaası, Ankara Ekim-1991, s. 326.
- 82- Buhari, Megâzi, 82
- 83- Tevbe, 9/71
- 84- Hayreddin Karaman, Kadının Şahitliği, Örtünmesi ve Kamu Görevi, İslamî Araştırmalar, a.g.d., s. 291
- 85- Nisa 4/11
- 86- İbn Kayyim, a.g.e., II, 169
- 87- Elmalılı, II, 1302
- 88- Bkz. Mecelle 88. madde
- 89- Nisa 4/12
- 90- Bakara 2/233
- 91- İbn Arabi, Ahkâmü'l-Kur'ân, Dar-ul Marife neşri Mısır- 1972, I, 204.
- 92- Nisa 4/32
- 93- Talak 65/6
- 94- Nisa 4/4
- 95- Bkz. Rıza Savaş Hz. Muhammed Devrinde Kadın, Ravza Yayınları, İstanbul- 1992, s. 227-253
- 96- Bkz. Bakara 2/35
- 97- Rahman 55/7
- 98- Bkz. Elmalılı, VI, 4665,4666
- 99- Buhari, Ahkâm, 1; Müslim, İmare, 20

- 100- Bakara 2/228
- 101- Bkz. Alûsî, II, 134
- 102- Reşid Rıza, Tefsîru'l-Menar, Mısır, II, 378
- 103- Nisa 4/3
- 104- Nur 24/32
- 105- Bakar 2/230
- 106- İbn Arabi, a.g.e., I, 198
- 107- Rum 30/21.
- 108- İsrâ 17/24
- 109- Bakara 2/233
- 110- Bakara 2/233
- 111- Maide 5/55; Tevbe 9/71
- 112- Buhari, Nikah, 39
- 113- Buhari, Talak, 11; Tecrid-i Sarih, XI, 364
- 114- Bakara 2/237
- 115- Bakara 2/228-232, 236-247; Ahzâb 33/49; Talak 65/1-2
- 116- Bkz. Turan Dursun, Din Bu, Kaynak Yayınları, 84, Güney Yayıncılık, İstanbul-1991, s. 110; Server Tanili, İslam Çağımıza Yanıt Verebilir mi? s. 151
- 117- Bkz. Bedrüddin el-Aynî, Ümdetü'l Kari, Beyrut, XIV, 150
- 118- Araf 7/131
- 119- Elmalılı, II, 2264,2265
- 120- İsrâ 17/13
- 121- Hasan Basri Çantay, Kur'an-ı Hakim ve Meal-i Kerim, Ahmed Said Matbası, İstanbul 1957, II, 511.

THE STATUS OF WOMAN IN ISLAM

(A Summary)

Doç.Dr. Osman ESKİCİOĞLU

It is impossible from the Islamic viewpoint to define the place of woman without understanding the Islamic view of world and religion .

Religion according to Islam is a body of rules and regulations founded by Allah with regard to human theory and practice intellect and behaviour faith and works in the world. That is human without any difference between male and female is a caliph of Allah in the world to implement His orders.

From the standpoint of having a law and being qualified for certain rights and obligations there is no difference between man and woman. Woman too like man has rights and duties religious, educational, social, economic, political and domestic. There is a distinction though between man and woman based on a biological difference due to sex. For that reason man and woman are not equal. What we see as different appearances in social and economic life is nothing more than a distribution of rules at work.

Woman in Islam is obliged to give taxes and in case she is willing she can work for the public at all levels from the smallest to the highest. She is no different than man in economic life either. The differences in such areas as inheritance and witnessing is nothing more than work division.

Woman in Islam just like man has a high standing before Allah as His appointed on earth. As the most noble of all creation both man and women lead their lives together in the world.